

Бобиль С. В., Тютюнник В. Ю.,

Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. академіка В.Лазоряна, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м. Дніпропетровськ

ЗАСТОСУВАННЯ "ІНТЕГРОВАНІХ УРОКІВ" У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ РЯІ

У статті обґрунтовано доцільність та ефективність використання "інтегрованих уроків" під час вивчення курсу "Російська мова як іноземна" у вищих навчальних закладах технічного профілю в світлі сучасної дидактики.

Ключові слова: "нетрадиційні", "нестандартні", "пульсуючі", "продовжані" уроки, міжпредметні зв'язки.

В статті обґрунтовано цілесобразність і ефективність використання "інтегрованих уроків" при изученні курсу "Русский язык как иностранный" в высших учебных заведениях технического профиля в свете современной дидактики.

Ключевые слова: "нетрадиционные", "нестандартные", "пульсирующие", "продолженные" уроки, межпредметные связи.

This article is aimed to prove the rationalization for practicability and efficiency of language integrated learning in teaching "Russian as foreign" in technical higher educational establishments of Ukraine in light of modern didactics.

Keywords: "nontraditional," "unconventional," "throbbing," "prolonged" lessons, interdisciplinary communication.

Актуальність. Інтеграція України в міжнародне співтовариство зумовила зміни в економічній і політичній сферах, а також в системі вищої освіти, яка має відповідати світовим стандартам. Забезпечення загальноосвітньої та професійної підготовки іноземних фахівців передбачає не тільки загальний розвиток й удосконалення мовної та комунікативної компетенції, але й формування професійної мовленнєвої культури та культури мислення, досягнення такого рівня володіння мовленням, яке необхідне для активної та плідної участі майбутнього спеціаліста у професійній діяльності. Робота у цьому напрямку вимагає пошуку нових методів та прийомів навчання.

Під час навчання РЯІ найбільш результативними є технології, форми та методи навчання, що враховують професійну спрямованість і зорієнтовані на особу того, хто навчається, його інтереси, схильності і здібності.

Мета статті – дослідження основних тенденцій та проблем, пов'язаних із застосуванням інноваційних форм навчання, а саме "інтегрованих" і "міжпредметних" уроків, аналіз цього типу уроків як методичного прийому у практиці розвитку інтелектуальних можливостей особи, обґрунтування перспективності застосування таких видів уроків під час вивчення РЯІ у технічних навчальних закладах України.

Проблема послаблення інтересу тих, хто навчається, до занять була зафіксована вченими-методистами ще наприкінці минулого сторіччя. Це негативне явище, на їх думку, у першу чергу пояснюється тим, що звичайні уроки, як форма навчання, застаріли, не завжди ефективно стимулюють пізнавальну діяльність і не створюють простору для методичної творчості. На загострення проблеми педагогічна практика відреагувала пошуками нових методів та прийомів, що мають на меті збудження та підтримку інтересу тих, хто навчається, до процесу навчання.

Альтернативою звичним формам проведення навчання стали "нетрадиційні" чи "нестандартні" уроки, специфіку яких розглядали провідні дослідники як в Україні, так і на теренах СНГ (Волкова Н.П., Фіцула М.М., Лозова В.І., Троцько Г.В., Савченко О.Я., Підласий І.П., Кульневич С.В., Лакоценіна Т.П., Бордовська Н.В., Реан А.А., Харламов І.Ф. та інш.). Дослідники цього питання визначили, що при використанні "нетрадиційних уроків" можна досягнути значних позитивних результатів у формуванні загальнонавчальних умінь, стимулюванні пізнавальних інтересів тих, хто навчається, створити передумови для взаємодії суб'єктів навчання, підвищити успішність невстигаючих, бо такі форми навчання дозволяють враховувати індивідуальні можливості особи, їх реальний навчальний потенціал, створюють атмосферу "комфорту" під час навчального процесу.

Специфіка нетрадиційних форм процесу навчання передбачає розробку адекватної технології кожного уроку, а це, в свою чергу, вимагає певної їх класифікації (Волкова Н.П., Фіцула М.М., Лозова В.І., Троцько Г.В., Підласий І.П., Кульневич С.В., Лакоценіна Т.П. та ін.). Сучасна дидактика налічує такі спроби класифікації нетрадиційних уроків: 1) на дві групи – "пульсуючі" та "нестандартні уроки"; 2) у залежності від реалізації основних компонентів навчання при розв'язанні його дидактичних завдань – на уроки *цілісного розв'язання завдань* навчання 3) за способами організації взаємодії – на *продовжані* уроки. Активно розробляється класифікація нетрадиційних уроків з окремих предметів: географії, історії, рідної та іноземної мов і літератури тощо. Російські вчені С.В. Кульневич та Т.П. Лакоценіна [7] розробили свою класифікацію, на основі не зовсім звичайних і зовсім незвичайних методів і форм їх проведення. Це уроки *із зміненими засобами*; *уроки, що спираються на фантазію*; *уроки, що імітують які-небудь заняття або види праці*; *уроки з ігровою змагальною основою*; *уроки, що передбачають трансформацію стандартних засобів організації*.

Доцільну і достатньо розгорнуту класифікацію нестандартних уроків надає у своєму підручнику "Педагогіка" М.П. Волкова [3, с. 333] Вона виділяє: *уроки змістовної спрямованості*; *уроки на інтегративній основі*; *уроки-змагання*; *уроки суспільного огляду знань*; *уроки комунікативної спрямованості*; *уроки театралізовані*; *уроки-подорожування*, *уроки-дослідження*; *уроки з різновіковим складом учнів*; *уроки драматизації*; *уроки психотренінги*.

Одним із шляхів інтеграції вищої освіти є використання міжпредметних зв'язків, що відображено у навчальних програмах з дисциплін. Зв'язок між предметами навчального плану потрібен для того щоб один предмет допомагав студентам краще засвоїти інший. Міжпредметні зв'язки – це окремі короточасні моменти заняття, які сприяють глибшому сприйманню та осмисленню якогось конкретного поняття. Вони мають враховувати вже

наявні інтереси студентів, сприяти їх розширенню за рахунок інтересу до творчої діяльності. Якщо ж під час навчання інтегровано зміст різних дисциплін і студенти включаються в різні види діяльності, щоб в їхній свідомості та уяві виник якийсь образ, тема або поняття, то таке заняття можна вважати інтегрованим.

В умовах систематичного застосування інтегрованих уроків та проблемно-пізнавальних завдань міжпредметного характеру формується інтерес до творчої діяльності й до тих галузей знань, які включено в систему міжпредметних зв'язків. Як відомо, взаємозв'язок предметів є плідним лише за умови здійснення принципу кореляції змісту предметів. Потрібно так організувати міжпредметні зв'язки, щоб не порушувалась послідовність у викладанні тієї чи іншої дисципліни, щоб цей взаємозв'язок сприяв досягненню практичних цілей навчання.

Тож до переваг інтегрованих уроків слід віднести те, що вони сприяють підвищенню мотивації навчання, розвитку мови, формуванню вмінь тих, хто навчається, інтенсифікації навчально-виховного процесу, знімають перевантаження, втому; не тільки поглиблюють уяву про предмет, розширюють кругозір але і спонукають до формування різнобічно, гармонічно і інтелектуально розвиненої особистості. Інтеграція є джерелом знаходження нових зв'язків між фактами, що підтверджує чи поглиблює висновки та спостереження студентів.

Потреба у виникненні інтегрованих уроків зумовлюється цілою низкою факторів: світ пізнається у різноманітті та єдності тому штучне подрібнення предметів не дає уяви про явище в цілому; інтегровані уроки розвивають потенціал тих, хто навчається, спонукають до активного пізнання дійсності, до осмислення та знаходження причинно-послідовних зв'язків, до розвитку логіки, мислення, комунікативних здібностей; сама форма їх проведення нестандартна, цікава, використання різноманітних видів роботи під час уроку підтримує увагу студентів на високому рівні, що дозволяє казати про достатню ефективність уроків, інтегровані уроки розкривають значні педагогічні можливості, знімають втому, перенапруження тих, хто навчається за умови перемикання на різні види діяльності, різко підвищують пізнавальний інтерес, служать розвитку уяви, уваги, мислення, мови та пам'яті; інтеграції у сучасне суспільство зумовлює необхідність інтеграції в освіті – сучасному суспільству необхідні висококласні добре підготовлені фахівці; інтеграція надає можливість для самореалізації, самовираження, творчості викладача, спонукає до розвитку здібностей.

Навчальний процес поділяється на цикли, де кожен об'єднується темою. Тема охоплює певну змістовно легко відокремлювану галузь в межах загальної предметної та понятійної сфери даної науково-технічної спеціальності. Кожна конкретна тема впливає з попередніх і є обґрунтуванням для введення наступних. Всі вони разом відображають основні питання та проблеми конкретної спеціальності, знайомлять студентів з головними "вузловими" темами майбутнього фаху.

Розподіл тем на цикли у загальних питаннях збігається з вивченням саме цих фахових тем на факультетах. Тексти для читання, аудіювання, говоріння й письма відображають різні аспекти тем, що розширює кругозір студентів з питань за фахом.

Так набір тем, що традиційно вивчається на будівельних факультетах на уроках мови, включає наступні: "Майбутня професія", "Будівництво в Україні", "Житлові масиви Дніпропетровська", "Архітектурні пам'ятки старого міста", "Майбутнє міста очима іноземців", "Нові будівельні матеріали в Україні", "Колір в архітектурі" тощо. На економічному факультеті "Історія виникнення грошей", "Грошові одиниці різних країн", "Гроші та сучасна банківська справа", "Центральний банк та його функції. Грошові ресурси", "Податкова система в Україні" та ін.

Але, на наш погляд, це не є достатнім, або може бути достатнім лише на початковому етапі навчання. Іноземні студенти-нефілологи, що навчаються ВНЗ, вирішують для себе подвійне завдання. По-перше, вони повинні отримати якісну професійну освіту і зробити це на чужій, іноземній мові, якою вони на момент вступу до вищого навчального закладу володіють слабо, або не володіють взагалі. Виходячи з цього, вони повинні одночасно, паралельно засвоювати мовну та професійну компетенцію. Проблема у тому, що за формування кожної з цих компетенцій відповідають спеціалісти різних галузей. Лінгвісти, викладачі російської мови опікуються гарним володінням мови взагалі, а спеціалісти-предметники – оволодінням та засвоєнням матеріалу за фахом, і обидві сторони недостатньо співпрацюють між собою. А це загострює і надає вагомості проблемі інтеграції навчального матеріалу.

Якщо на першому етапі навчання, мовленнєвих знань, що надаються за вищевказаними темами фахівцями русистами, ще достатньо, то на старших курсах, коли предмети за фахом ускладнюються та стають більш специфічними, студентам-іноземцям не вистачає наукової та професійної термінології. Тому, на нашу думку, навчальні плани з вивчення РЯІ на старших курсах повинні ускладнюватись та збігатись з темами і програмами вивчаємих за фахом, тобто потрібна інтеграція мовленнєвого та фахового матеріалів. Так, на будівельних факультетах, наприклад, потрібно вивчати такі теми, як: "Промислове та цивільне будівництво", "Конструкційні елементи", "Основи та фундаменти", "Будівельні та ізоляційні матеріали", "Мости, дороги та тунелі", "Будівельні механізми", "Будівельна акустика" тощо, які збігаються з предметами, що вивчаються за фахом. А це, на нашу думку, потребує розробки додаткових навчально-методичних матеріалів і в ідеалі створення спеціального підручника, у розробці якого повинні брати участь філологи та фахівці. Тоді на уроках мови ми отримаємо справжню інтеграцію мовленнєвого та фахового матеріалів, що одночасно сприятиме покращенню професійної підготовки майбутніх фахівців-іноземців. А це у свою чергу сприятиме росту міжнародних рейтингів наших вищих навчальних закладів.

Таким чином, введення до навчального процесу інтегрованих занять:

1) Створює сприятливі умови для актуалізації потенціалу студента, його пізнавальних потреб та інтелектуальних здібностей.

2) Сприяє запам'ятовуванню мимоволі, коли матеріал утримується в пам'яті не тому, що його потрібно запам'ятовувати, а тому що його неможливо не запам'ятати, оскільки студент зацікавлений змістовою складовою матеріалу.

3) Призводить до використання "внутрішніх резервів" тих, хто навчається, що в свою чергу, дозволяє підвищити ефективність навчання, тобто студент, маючи певний досвід, знання, інтереси в професійній галузі, пови-

нен не просто утримувати в пам'яті отриманий з іноземної мови матеріал, але осмислювати та "привласнювати" його з тим, щоб користуватися ним під час рішення різноманітних завдань мовного та професійного характеру.

Таким чином, теми, що вивчаються на заняттях з РЯІ, збігаються з фаховими, що допомагає не тільки засвоєнню і володінню відповідною фаховою лексикою та термінологією, кращому розумінню технічних спеціальних текстів, але і часто, на думку самих студентів, сприяє опануванню матеріалу. Наприклад, тема "Проектуємо будинок" мотивує студентів не лише до швидкого опанування відповідним лексико-граматичним матеріалом, але й готує студента до усних виступів, написання пояснювальних записок, захисту проекту. Як показує наш досвід, ці факти треба враховувати під час складання навчальних програм, щоб вони якомога точніше збігалися з вивченням відповідних фахових тем за спеціальністю.

Як показує практика, найбільш доцільно нестандартні уроки використовувати як підсумкові під час узагальнення та закріплення знань, вмінь і навиків, або під час введення нової теми. Не треба зловживати подібними формами організації навчального процесу, оскільки це може призвести до втрати стійкого інтересу до дисципліни, що вивчається та самого процесу навчання.

Підготовка до нестандартного уроку може здійснюватися у відповідності з алгоритмом колективної творчої діяльності: формулювання мети уроку, планування, підготовка, проведення уроку, висновки. Необхідно розглянути стратегію, тактику організації колективної творчої діяльності тих, хто навчається, на кожному етапі. Нестандартні уроки руйнують штампи в організації навчального процесу, сприяють його оптимізації.

У процесі підготовки будь-якого типу уроку використовуються різноманітні види навчальної роботи: фронтальна, групова, парна й індивідуальна.

Висновки. Таким чином, широке застосування "інтегрованих уроків" та міжпредметних зв'язків під час навчання РЯІ заслуговує на достатню увагу. Вони сприяють підвищенню ефективності навчання, оскільки, спираючись на знання, набуті при вивченні інших предметів, студенти знаходять нові логічні зв'язки у навчальному матеріалі, як за фахом, так і з мови, що вивчається. А це, в свою чергу, розвиває в них цікавість до навчання, активізує мислення, робить їх знання свідомими, міцними. Ці фактори у свою чергу сприяють розвитку професійно орієнтованої комунікативної компетенції, що відображається у висококваліфікованій професійній діяльності, у приватній, суспільній, професійній та освітній сферах спілкування. Окрім того, міжпредметні зв'язки дають змогу раціонально використовувати час, відведений на вивчення навчального матеріалу, що вагомо зменшує навантаження студентів. Тому, на нашу думку, ця проблема потребує подальшого вивчення та розробки, як в дидактичному, так і в методичному аспектах.

Література:

1. Державна національна програма "Освіта. Україна XXI століття". – К. : Райдуга, 1994.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. – К., 2004. – С. 10-18.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : Посібник, Київ, 2002.
4. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки. Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотній зв'язок. Ідеальність : посібник для учителів – 2-ге вид. – доп. – Луганськ, СПД Резников В.С., 2007.
5. Кульневич С. В., Лакоценина Т. П. Анализ современного урока. Практик. пособие для учителей и классных руководителей, студентов пед. учеб. Заведений, слушателей ИПК. Изд-е 2-е, доп. и переработ. – Ростов н / Д : Изд-во "Учитель", 2003.
6. Кульневич С. В., Лакоценина Т. П. Не совсем обычный урок. Практическое пособие., изд. "Учитель", Воронеж, 2001 г.
7. Кульневич С. В., Лакоценина Т. П. Совсем необычный урок. Практическое пособие., изд. "Учитель", Воронеж, 2001 г.
8. Подласый И. П. Педагогіка : Новый курс : Учеб. для студ. высш. учеб. Заведений : В 2 кн. – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2002.
9. Сурыгин А. И. Основы теории обучения на неродном для учащихся языке. – СПб, Златоуст, 2000.
10. Харламов И. Ф. Педагогіка : Учеб. пособие. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Гардарики, 1999.
11. Шоган В. В. Технология личностно ориентированного урока. Учебно-методическое пособие для учителей, методистов, классных руководителей, студентов педагогических учебных заведений, слушателей ИПК., изд. "Учитель", 2003.